

Manjinsko pitanje i jugoslavensko-austrijski odnosi u godinama 1945—1975.

I

Kad je prije nešto više od godinu dana Leo Mates govorio o vanjskoj politici socijalističke Jugoslavije za proteklih trideset godina, napomenuo je da tu politiku obilježavaju tri dominantna problema: borba za nezavisnost, jačanje međunarodnog položaja Jugoslavije i njezini odnosi s neposrednim susjedima. Naglasio je da se izbor tih triju pitanja temelji na suvremenom razvitku međunarodnih odnosa Jugoslavije, pa su takav redoslijed uvjetovali burni događaji u svijetu i u neposrednoj okolici naše zemlje odmah nakon drugoga svjetskog rata.¹ Ovom prilikom zanima nas prvenstveno treći kompleks pitanja, i pri tome ćemo se ograničiti na austrijsku manjinsku problematiku, još do danas najdominantnije pitanje u jugoslavensko-austrijskim odnosima.

Pregled komponenata koje su utjecale na postanak austrijskog državnog ugovora iz 1955. godine («ugovora o nezavisnoj i demokratskoj Austriji») i posebice poznatog člana 7. tog ugovora, tj. onog člana, koji u pojedinih odstavcima predjeljuje obaveze Republike Austrije prema Slovencima i Hrvatima na njezinom području, na žalost nije potpun. Uzrok je to što su arhivi zemalja sudionica u poslijeratnim pregovorima o obnavljanju suverenosti austrijske države još uvijek zatvoreni i zbog toga nepristupačni radi proučavanja. Tako su nam, uz fragmentarnu dokumentaciju za prikaz te problematike i jugoslavensko-austrijskih odnosa, na raspolaganju prvenstveno štampani izvori, od kojih dnevnoj štampi pripada naročito mjesto. Ipak, bez veze s time, možemo već danas reći da su stajališta pojedinih velikih sila u diplomatskoj igri za vrijeme drugoga svjetskog rata i poslije njega i u pitanjima koja nas zanimaju bila uvjetovana tadašnjim političkim položajem, u prvom redu postupnim formiranjem dvaju antagonističkih blokova u Evropi i u svijetu. To i omogućava podjelu pretpovijesti obnavljanja druge Republike Austrije, a s njome i genezu austrijskog državnog ugovora, u više vremenskih razdoblja. Prvo razdoblje zahvata vrijeme drugoga svjetskog rata, u kojem je značajno razmede poznata Moskovska deklaracija predstavnika Velike Britanije, Sjedinjenih Američkih Država i Sovjetskog Saveza od 1. studenog 1943. godine o obnavljanju suverene austrijske države. Početak drugog razdoblja obilježava pobjeda nad nacizmom, kad je došlo do međusavezničkog zaposjedanja nekadašnjeg austrijskog prostora i do sastavljanja prve vlade druge Republike Austrije. Drugim

¹ Leo Mates, *Spoljna politika Jugoslavije 1945—1975, Međunarodni problemi*, Beograd, 1/1975, 10.

svjetskim ratom pitanje je obiju jugoslavenskih manjina u Austriji, Slovenaca u Koruškoj i Štajerskoj i Gradišćanskih Hrvata, iznova iskršlo pred međunarodnom javnosti, činjenica, koja ima konačni odjek u kasnijem članu 7. austrijskog državnog ugovora. Nov je međašni kamen pri obnavljanju potpune austrijske suverenosti, a time i postanka manjinskih zaštitnih odredaba, početak međunarodne Londonske konferencije u siječnju 1947. godine, koja je bila posvećena tom pitanju. Nakon te konferencije, koja je praktično trajala sve do druge polovice veljače iste godine, slijedio je niz novih. Da ih nabrojimo: Moskvska konferencija vijeća ministara vanjskih poslova četiriju velikih sila u ožujku i travnju 1947, zasjedanje komisije predstavnika četiriju velikih sila od svibnja do listopada iste godine u Beču, konferencija vijeća ministara vanjskih poslova četiriju velikih sila u studenom i prosincu 1947. u Londonu, ponovna konferencija zamjenika ministara vanjskih poslova u Londonu, u proljeće 1948, konferencija zamjenika ministara vanjskih poslova četiriju velikih sila od veljače do travnja 1949. u Londonu, konferencija ministara vanjskih poslova u svibnju i lipnju iste godine u Parizu, i najzad konferencija zamjenika ministara vanjskih poslova u srpnju i kolovozu 1949, na kojoj je bio konačno formuliran član 7. austrijskog državnog ugovora. Slijedilo je daljnjih pet godina razgovora i pregovora, namijenjenih konačnoj formulaciji austrijskog državnog ugovora i njegovu potpisivanju, s tim što u to vrijeme manjinsko pitanje više nije bilo u prvom planu pregovarača.

I u vrijeme potpisivanja Moskvske deklaracije i kasnije austrijsko je pitanje, a s njime i problematika austrijskih granica, ulazilo u širu strategiju zemalja potpisnica. Vidljivo je kako su velike sile, doduše, predviđale zaposjedanje Austrije u njezinim nekadašnjim granicama, mada su definitivnu odluku o tim granicama prepuštale budućoj mirovnoj konferenciji. O tome svjedoče sveukupna zbivanja u toku svibnja 1945. u Koruškoj. To danas potvrđuje i poznata diplomatska korespondencija između Demokratske Federativne Jugoslavije i zemalja koje su sudjelovale na poznatoj konferenciji u Jalti, u travnju i drugoj polovici svibnja 1945, o pitanjima jugoslavenskoga vojničkog zaposjedanja dijela nekadašnjega austrijskog prostora, objavljena u Beogradu 1948. godine.² Korespondencija pokazuje da je Sovjetski Savez bio sklon jugoslavenskoj suradnji pri vojničkom zaposjedanju austrijskog prostora u sastavu treće fronte maršala Tolbuhina, pa su prema tome jedinice Jugoslavenske armije svibanjskih dana 1945, osim južne Koruške, zaposjele i dio jugoslavensko-austrijskog prostora u Štajerskoj. I kasnije, kad su na pritisak velikih sila jedinice Jugoslavenske armije, potkraj svibnja 1945, morale napustiti Korušku, Amerikanci su još u studenom iste godine svratili pažnju na otvorenost koruškog pitanja i naglasili da će definitivnu granicu između Jugoslavije i Austrije odrediti mirovna konferencija s Austrijom, a da bi eventualno jugoslavensko zaposjedanje spornog prostora moglo prejudicirati konačno rješenje. Zatim, moguća je i pretpostavka da je bila usklađena s prihvaćenim stanovištima velikih sila u pogledu koruškog pitanja i poznata korespondencija Renner-Staljin iz dana sloma Trećeg Reicha. U vezi s tom korespondencijom u više je mahova naglašeno kako

² Documents on the Carinthian Question, Beograd 1948, dok. br. 15-26.

je SSSR tom prilikom Austriji obećao da će je u cijelosti podržati pri obrani njezina integriteta od jugoslavenskih teritorijalnih zahtjeva, a kao odgovor na Rennerovu molbu da Sovjetski Savez podrži Austriju pri »obračunu« sa susjedima, koji su počeli postavljati teritorijalne zahtjeve, znači u prvom redu s Jugoslavijom, a dijelom i sa Čehoslovačkom.³ Ipak se čini da je smisao Staljinova odgovora bio donekle bliži sovjetskom upozorenju, objavljenom četiri godine kasnije, kako Staljinovim odgovorom u svibnju 1945. nije bilo dano obećanje o očuvanju nekadašnjih austrijskih granica, već samo garancija o obnavljanju austrijske državnosti.⁴ Ukoliko su, međutim, istinita tvrđenja o Staljinovom obećanju Renneru, morala su ta obećanja svakako odražavati iluziju o budućem društvenom razvitku Austrije, iluziju, koja se rasplinula još iste godine prilikom parlamentarnih izbora, na kojima je Komunistička partija Austrije doživjela težak izborni poraz.

Polazna točka raspravljanja o manjinskom pitanju u Austriji na poslijeratnim međunarodnim konferencijama bio je poznati jugoslavenski prijedlog Londonskoj konferenciji u siječnju 1947. o priključenju južne Koruške Jugoslaviji.⁵ Teritorijalno, taj je prijedlog obuhvatio sveukupni slovenski etnički prostor Koruške, i onaj dio koji je u vrijeme svjesne germanizacije slovenskog stanovništva izgubio slovenski većinski karakter. U pogledu postanka člana 7. državnog ugovora valja upozoriti da je Jugoslavija, uz ostalo, predložila rješenje položaja Gradišćanskih Hrvata posebnim statutom, koji bi hrvatskoj manjini jamčio nacionalna prava; taj jugoslavenski prijedlog trenutačno tu problematiku nije potanje raščlanjivao.

Suglasno s obećanjima, datim Jugoslaviji 1945. godine, velike sile su se izjasnile za obradu jugoslavenskog prijedloga. U tom okviru zauzima posebno mjesto Londonska konferencija zamjenika ministara vanjskih poslova četiriju velikih sila 1948. godine, na kojoj je ponovo došlo na red pitanje jugoslavenskih manjina u Austriji. Dokumentacija pokazuje da su predstavnici SAD i Velike Britanije na konferenciji doduše odbacili jugoslavenske zahtjeve u pogledu Austrije, ali su obje velike sile ipak ukazale na mogućnost određenih teritorijalnih promjena u korist Jugoslavije, ukoliko bi Jugoslavija predložila »prihvatljive granične ispravke«; zamjenici ministara vanjskih poslova ujedno su i pozvali Jugoslaviju da dostavi nove prijedloge o uređenju pograničnog pitanja. Jugoslavija se odazvala tom pozivu, i podnijela konferenciji novi memorandum s »kompromisnim« prijedlogom o uređenju jugoslavensko-austrijskih odnosa. U memorandumu se predlagalo da Jugoslaviji pripadnu obje nekadašnje plebiscitne zone iz godine 1920. a odustajalo se od zahtijevanja donje Ziljske doline (Gailtal) dijela grada Beljaka (Villach) i nekih općina političkog kotara Volsperk (Wolfsberg). Za Gradišće i ono područje Koruške sa slovenskim stanovništvom, koje bi pripalo Austriji, memorandum je predviđao stupanje na snagu posebnih zaštitnih odredaba.

³ Jacques Hannak, Karl Renner und seine Zeit, Wien 1965, 672—675.

⁴ Usp. *Österreichische Zeitung*, Wien, 31. VIII 1949, 201.

⁵ Memorandum vlade Federativne Republike Jugoslavije o slovenačkoj Koruškoj, pograničnim delovima Štajerske i Gradišćanskim Hrvatima (Beograd 1946); izašlo i na francuskom, engleskom i ruskom jeziku, uz brojne priloge i anekse.

Uspoređivanje prijedloga i odredaba s kasnijim članom 7. austrijskog državnog ugovora upozorava da potonju polaznu točku tog člana valja tražiti upravo u rekapituliranom jugoslavenskom prijedlogu.⁶ Prva točka prijedloga predviđa da pripadnici jugoslavenske manjine (podrazumijevaju se i Slovenci i Hrvati) uživaju »ista prava kao i ostali austrijski građani, uključujući i pravo na vlastite organizacije, zborove i štampu na svom jeziku«. Točka 2: »Imaju pravo na osnovnu školsku nastavu na hrvatskom odnosno slovenskom književnom jeziku i na odgovarajući broj vlastitih srednjih škola. U tom smislu izmijenit će se program nastave na učiteljskim školama u Gradišću i u Koruškoj, ustanovit će se prosvjetni inspektorati za hrvatske škole u Gradišću i za slovenske u Koruškoj.« Točka 3: »Vanjski i unutarnji službeni jezik u administrativnim i sudskim jedinicama s hrvatskim ili slovenskim odnosno nacionalno mješovitim stanovništvom jest hrvatski odnosno slovenski jezik, uz dodatni njemački; topografska terminologija i natpisi bit će dvojezični, pa će u suglasnosti s time biti preuređene administrativne i sudske jedinice.« Točka 4: »Pripadnici jugoslavenske manjine u Austriji bit će razmjerno svojem brojnom stanju zaposleni u odgojnom, upravnom i sudskom aparatu.« Točka 5: »Pripadnicima jugoslavenske manjine u Austriji priznaje se pravo održavanja kulturnih veza s Hrvatima odnosno Slovencima u Federativnoj Narodnoj Republici Jugoslaviji, uz priznavanje postignutih diploma.« Točka 6: »Djelatnost organizacija, koje imaju za cilj odnarođivanje jugoslavenske manjine, mora biti zabranjena«, i točka 7: »Prilikom prebrojavanja stanovništva materinji se jezik ustanovljava u suradnji s Gradišćanskim Hrvatima i Koruškim Slovencima.« Kao što vidimo, to je dokument, koji je, uz nedovoljnu manjinsku zaštitu u prvoj Republici Austriji, polazio od odredaba austrijsko-talijanskog sporazuma o uređenju južnotirolskog pitanja od 6. rujna 1946. godine.⁷ Bio je to djelomični sažetak onih odredaba tog sporazuma, koje su jamčile potpunu ravnopravnost stanovništvu njemačkog jezika u pokrajini Bolzano (Bozen) i u dvojezičnim općinama trentinske pokrajine, a čija je namjera bila očuvanje etničkog karaktera i kulturni i ekonomski razvitak stanovništva njemačkog jezika. Tako i nije čudo što je jugoslavenski dokument, u promijenjenim okolnostima, naredne godine poslužio kao polazna točka današnjem članu 7. državnog ugovora. Konferenciji zamjenika ministara vanjskih poslova, koja je započela s radom u veljači 1949, Jugoslavija je podastrla novi prijedlog za sređenje otvorenih manjinskih pitanja. Prijedlog je polazio od ovoga:

— od promjene austrijsko-jugoslavenske granice u korist Jugoslavije na osnovi kompromisnog prijedloga, koji će biti predložen kasnije (»Ispravak sadašnje granice u korist Jugoslavije, koju valja odrediti na temelju kompromisnog predloga«);

⁶ Memorandum of the Government of the Federative Peoples Republic of Yugoslavia to the Deputy Foreign Ministers Regarding the Territorial and other Clauses of the Treaty with Austria, Beograd 1948.

⁷ Tekst mirovnog ugovora s Italijom, aneks IV, *Službene novine FDRJ*, 25. VIII 1947, br. 74, 1046.

— od uvođenja »političke, privredne i kulturne autonomije za onaj dio slovenske Koruške, koji bi i ubuduće ostao u granicama Republike Austrije«, i

— »od garancije manjinskih prava Hrvatima i Slovencima, koji bi ostali van autonomnog područja«. ⁸

U pogledu ocjenjivanja budućih jugoslavensko-austrijskih odnosa valja još posebice spomenuti konferenciju ministara vanjskih poslova četiriju velikih sila u Parizu u svibnju i lipnju 1949. godine. Poznat je komunike konferencije od 20. lipnja 1920, kojim su četiri velike sile definitivno odbile ustupanje južne Koruške Jugoslaviji, skrećući ujedno pažnju na to da će državnim ugovorom s Austrijom »biti garantirana zaštita prava slovenske i hrvatske manjine u Austriji«. Pozadinu, koja je dovela do te izjave, objašnjavaju sjećanja tadašnjeg ministra vanjskih poslova Austrije dra Karla Grubera. U njima je ovako prikazano tadašnje političko stanje: Londonska konferencija zamjenika ministara vanjskih poslova ukazala je Austrijancima na to da im valja urediti pitanje granica, ukoliko žele izbjeći poteškoće sa zapadnim silama. U pogledu odnosa s Jugoslavijom — čitamo u sjećanjima — da bismo: »Jugoslaviju posredstvom zapadnog pritiska privoljeli da bi izjavom odustala od svojih zahtjeva, prema svemu nije obećavalo uspjeh; stoga je bilo potrebno nastojati na izjavi četiriju velikih sila, kako bi granica postigla juridičku zaštitu, čime bismo ušli u narednu fazu povijesti u pogodnijem položaju. Pogodno rješenje četiriju sila o granici moglo se postići privrednim koncesijama Sovjetskom Savezu. Ali na takve ustupke nije bilo moguće pristati bez privole Sjedinjenih Američkih Država, čija je podrška prilikom provođenja ugovora bila neizostavno nužna.« Prema sporazumu Amerikanci su i pristali, dajući obećanje Sovjetskom Savezu. Prilikom razgovora s delegacijom SSSR-a dr Gruber je izjavio, kako je »pitanje granica [...] uvjet državnog ugovora. Bolje je — nastavio je — da ova konferencija ne uspije, nego da bismo morali pristati na nešto nesigurno u pogledu pograničnog pitanja. Kakvo je, prema tome, stanovište Sovjetskog Saveza u pogledu južne granice? Na ovo, prema mišljenju sovjetskog ministra vanjskih poslova, može SSSR odgovoriti samo za konferencijskim stolom, onda kad će objasniti stav ugovornih partnera. Za Sovjetski Savez najvažnije je pitanje njemačke imovine, dok su ostala pitanja sporednog značenja«. Kasno uvečer narednog dana Austrijanci su obaviješteni kako je Sovjetski Savez izjavio da je spreman priznati austrijske granice.⁹

Rezultat tih zakulisnih razgovora već smo spomenuli. O konačnom tekstu austrijskog državnog ugovora zatim su, u srpnju i kolovozu 1949, raspravljali zamjenici ministara vanjskih poslova. U nizu neriješenih pitanja nalazila se i formulacija kasnijeg člana 7. državnog ugovora. Koliko je poznato, Jugoslavija u formulaciji tih zaštitnih manjinskih odredaba nije surađivala, ali su na poticaj Zapadnih sila poznata njezina nastojanja da se konkretnije odrede manjinska prava slovenske i hrvatske zajednice. To posebno ističe jugoslavenski memorandum, uručen predstavnici-

⁸ *Slovenski poročevalec*, Ljubljana, 26. II 1949.

⁹ *Karl Gruber*, *Zwischen Befreiung und Freiheit*, Wien (2. izd.), 207—210; *Janko Pleterski*, Iz pričevanj avstrijskega zunanjega ministra, *Naša sodobnost*, Ljubljana 1/1956, 87—92.

cima četiriju velikih sila 28. srpnja 1949, kojim je, uz ostalo, upozoreno na nedovoljnost manjinskih odredaba senžermenskog mirovnog ugovora i predložene posebne odredbe, kojima bi bila zajamčena ravnopravnost Slovenaca i Hrvata s ostalim austrijskim državljanima. Prema tim prijedlozima Austrija bi se obvezala prihvatiti, najkasnije šest mjeseci nakon stupanja na snagu državnog ugovora, ustavne zakone kojima bi bio reguliran položaj manjina. U prvom takvom zakonu morale bi biti skicirane administrativne granice kotara s nacionalnim manjinama na području Koruške, Gradišća i Štajerske. Granica u Koruškoj poklapala bi se s područjem obaveznog dvojezičnog školstva. Posebnim zakonom, nadalje, morale bi biti obuhvaćene odredbe o upotrebi slovenskog i hrvatskog jezika, morala bi biti zajamčena ravnopravnost oba jezika, dok bi svi javni natpisi, uključujući i topografske nazive, kao i natpisi na javnim zgradama, bili napisani dvojezično. Posebnom odredbom moralo bi biti ozakonjeno pravo pripadnika obiju manjina na pisanje osobnih imena i prezimena prema slovenskom (odnosno hrvatskom) pravopisu. U suprotnosti s iskustvima iz vremena prve Republike Austrije morale bi se dvojezično voditi matične knjige rođenih, vjenčanih i umrlih. Pri popisu stanovništva morao bi se ustanovljivati materinji jezik svakog pojedinca, nipošto saobraćajni jezik, dok bi posebnim odredbama trebalo odrediti način izbora komesara za popis (prebrojavanje), pri čemu bi valjalo imati na umu i želje manjinskih organizacija. Zakonom bi trebalo omogućiti učenicima slovenskog odnosno hrvatskog jezika nastavu na materinjem jeziku, a isto tako i školovanje učitelja, koji bi znali slovenski jezik. Zatim se spominjala nužnost osnivanja slovenske gimnazije u Celovcu. Memorandum pledira još za jedan zakon, kojim bi bilo omogućeno djelovanje manjinskih organizacija. Zakonom bi moralo biti određeno i vođenje računa o tome da u javnim službama bude razmjeran broj činovnika zainteresirane manjine.¹⁰

Austrijska vlast i javnost s radošću i velikim zadovoljstvom prihvatile su lipanjsku odluku o tome da nekadašnja austrijsko-jugoslavenska granica ostaje nepromijenjena; ipak, historija je narednih pet godina potvrdila da nije borba za samoopredjeljenje obiju naših manjina u Austriji bila ono pitanje koje je moglo ometati, ili čak sprečavati, Austrijance u postizavanju državne samostalnosti, jer su morali i tih pet godina podnositi okupaciju i biti objekt politike velikih sila. Za to su se vrijeme posve normalizirali i jugoslavensko-austrijski odnosi.

II

Poznato je da je Jugoslavija 1955. godine, kao jedna od prvih zemalja, prihvatila austrijski državni ugovor. Tom je zgodom u Narodnoj skupštini FNR Jugoslavije naglašeno kako je državnim ugovorom manjinsko pitanje u Koruškoj, Štajerskoj i Gradišću dobilo pravno rješenje. Isticano je i to da Jugoslaveni mnogo polažu na to kako se poštuju prava naših zemljaka u inozemstvu s nadom da će austrijska strana dati dokaze

¹⁰ *Tone Zorn*, Međnarodni vidiki koroškega vprašanja od druge svetovne vojne do avstrijske državne pogodbe, *Vestnik koroških partizanov*, Ljubljana 1/1973, 31–32.

dobre volje i uvjeravanja da će manjine, postojano razvijajući odnose između Jugoslavije i Austrije, nailaziti na potpuno poštovanje svojih prava.¹¹

Drugo polazište Jugoslavije u odnosu na manjinsko pitanje u Austriji predstavljala izjava Borisa Kraighera s početkom listopada 1958. godine, iz vremena likvidacije obaveznog dvojezičnog školstva u Koruškoj. Izjava spominje kako je Jugoslavija mislila da se Austrija u pitanju međusobnih odnosa rukovodi uglavnom istim načelima kao Jugoslavija, tj. načelima suprotstavljanja svim nacističko-šovinističkim tendencijama i svim sklonostima, koje bi mogle poljuljati dobre susjedske odnose. Kako se u Koruškoj počelo ostvarivati načelo dvojezičnosti, mada za cijelo vrijeme s puno poteškoća i s brojnim ograničenjima, bili smo, naglasio je Kraigher, ponosni, što smo upravo tu pronašli rješenje, koje je zapravo na malo mjesta u današnjem svijetu već poprimilo konkretne forme. Zbog toga smo u našim odnosima bili toliko strpljivi i popustljivi, jer smo bili svjesni da je riječ o nečem što je zapravo novo, što se mora u životu i praksi tek razviti, učvrstiti, i na što se svakako mora privikavati svaki novi oblik odnosa među ljudima u današnjem svijetu.¹²

Dostupna dokumentacija pokazuje kako je i poslije 1955. godine karakterističan primat manjinskog pitanja u međusobnim jugoslavensko-austrijskim odnosima. Primjera radi, Jugoslavija je u ožujku 1957. naglašavala nužnost ispunjavanja odredaba austrijskog državnog ugovora u pogledu prava nacionalnih manjina u Austriji.¹³ U narednom mjesecu, predsjednik Saveznog sekretarijata za vanjske poslove opetovano je iznio svoje stavovište i izrazio zabrinutost zbog vijesti koje se pronose o položaju slovenske manjine u Koruškoj. Naporedo s time tadašnji je jugoslavenski predstavnik u Beču, Radivoje Uvalić, intervenirao kod austrijskog ministra vanjskih poslova ing. Figla.¹⁴

Austrija, kao što je poznato, ta upozorenja nije uvažavala. Štoviše, 22. rujna 1958. godine, tadašnji je koruški pokrajinski predsjednik, u ulozu predsjednika pokrajinskog školskog vijeća, a pod pritiskom njemačkog koruškog nacionalizma, objavio protivzakonitu odluku o odjavljivanju južnokoruških učenika od dvojezične nastave, učinivši nešto što je vodilo do prve veće krize u austrijsko-jugoslavenskim odnosima poslije svibnja 1955. U jugoslavenskoj noti, uručenoj tom prilikom Republici Austriji, naglašava se da manjina smatra dvojezičnu nastavu u principu kao dosta povoljno rješenje u odnosima između obje etničke skupine u Koruškoj. Nadalje, nota ističe, kako je koruška pokrajinska vlada smatrala uvođenje u život poznate uredbe o obaveznoj dvojezičnoj općoj nastavi 1945. godine kao ispravljanje nepravdi, učinjenih manjini za vrijeme nacizma. Pozivala se na izjave austrijske strane na konferencijama za sklapanje austrijskog državnog ugovora, prema kojima je postojeća dvojezična nastava pozitivno rješenje manjinskog školstva. Slično je dvojezičnu

¹¹ Vidi govor narodnog zastupnika dra Maksa Šnuderla u povodu ratifikacije austrijskog državnog ugovora u Narodnoj skupštini FNRJ, *Naši razgledi*, Ljubljana 1955, str. 530.

¹² *Slovenski poročevalec*, 3. X 1958.

¹³ *Slovenski vestnik*, Celovec, 15. III 1957.

¹⁴ *Naš tednik* – Kronika, Celovec, 15. III 1957.

školu Austrija prikazala i 1953—1954. godine u potkomisiji OUN za sprečavanje diskriminacije i zaštitu manjina, a kao dokaz zadovoljivog austrijskog rješenja manjinskog pitanja. Nota upozorava da je koroška odluka od 22. rujna 1958. u očitoj suprotnosti s članom 7. državnog ugovora, tj. s članom, čija namjera nije bila smanjivati prava manjine, već ih i dalje razvijati u demokratskom smjeru. Stanovište je note da Wenedigova odluka predstavlja neočekivani udarac dotadašnjim nastojanjima za uređenje manjinskog pitanja. Na kraju, u noti se protestira protiv takvih postupaka.¹⁵

Nezakonitu odluku predsjednika koroškog pokrajinskog školskog vijeća je u ožujku iduće godine sankcionirao i bečki parlament, a u isto vrijeme dodatnim zakonom o služenju slovenskim jezikom na sudovima još više okrnjio prava slovenske zajednice, jer je suzio dotadašnje pravo pripadnika manjine da se obraćaju sudu na materinjem jeziku od dotadašnjih devet na svega tri sudska kotara. Oba protivmanjinska čina iznova su pogoršali jugoslavensko-austrijske odnose. Jugoslavenski ministar vanjskih poslova Koča Popović naglasio je u povodu te austrijske diskriminacije posebnom izjavom da je jugoslavenska vlada iz shvatljivih razloga pridavala veliko značenje učvršćivanju prava i položaja slovenske manjine u Austriji. Istakao je kako je Jugoslaviji stalo da se stvore uvjeti za normalni život manjine i da se ujedno dade poticaj za bolje razumijevanje i tješnju suradnju obiju zemalja. U tom smislu — nastavio je — podržavali smo zahtjev naše manjine u Austriji i u tom smislu posredovali kod austrijske vlade. Ujedno je Popović izrazio žaljenje što Austrija nije pokazala odgovarajuću spremnost ni dobru volju. U pogledu oba manjinska zakona za Korošku (o školskom zakonu i o zakonu o upotrebi slovenskog jezika u sudstvu) Popović je naglasio da ta dva zakona predstavljaju sužavanje prava, koja je manjina već uživala i bila su zajamčena članom 7. državnog ugovora; stoga je to pitanje i dalje otvoreno. Austrijsko manjinsko zakonodavstvo od 19. ožujka 1959. (oba spomenuta zakona) označio je kao jednostrana rješenja, koja se ne obaziru na prava i koristi obiju susjednih zemalja, pa njihov utjecaj mora biti negativan na dobre odnose između Jugoslavije i Austrije.¹⁶

Očito je da je manjinsko pitanje, osobito od tog vremena, neprestano na dnevnom redu u jugoslavensko-austrijskim odnosima. To je, na primjer, uočeno pri posjeti austrijskog ministra vanjskih poslova Bruna Kreiskog Beogradu u ožujku 1960,¹⁷ mada je Kreisky jugoslavensku spremnost za uređenje međusobnih odnosa tumačio sebi u tom smislu da je koroško manjinsko pitanje interni problem Austrije.¹⁸ Prema jugoslavenskoj ocjeni, posjeta Kreiskog trebalo je da predstavlja konkretan korak dalje u međusobnim odnosima; jugoslavenska je strana nakon posjete istakla i nadu kako će Austrija, surađujući s predstavnicima manjine (pomisljalo se na Koroške Slovence) i u suglasnosti sa svojim obvezama i međuna-

¹⁵ *Slovenski poročevalec*, 5. X 1958; jugoslavenske intervencije nakon ukidanja obavezne dvojezične nastave detaljnije su objašnjene u prilogu *D. R.*, Jugoslavija i koroški Slovenci, *Jugoslovenski pregled*, Beograd 1959, sv. 6, 257—259.

¹⁶ *Neue Zeit*, Graz, 23. IV 1959.

¹⁷ *Kleine Zeitung*, Klagenfurt, 16. III 1960.

¹⁸ *Usp. pisanje sveukupne austrijske štampe* 19, III 1960.

rodnim propisama, krenuti pravilnim putem u rješavanju manjinskog pitanja tako da će jugoslavenska manjina moći postati mostom između dvije države.¹⁹ Karakteristično je da je Koča Popović, vraćajući posjetu Austriji, ponovio to stanovište.²⁰ Tom je prilikom i naglasio kako je rješavanje otvorenih pitanja pozitivan činilac, značajan za međusobne odnose. Nadalje, upozorio je na petu alineju člana 7. državnog ugovora koja se odnosi na zabrane onih organizacija što djeluju protiv manjina; nakon tog upozorenja odgovoreno mu je da njihovo raspuštanje ne bi značilo rješenje tog pitanja. Tom zgodom austrijski je ministar vanjskih poslova Kreisky spominjao kako će biti obeštećeni oni Koruški Slovenci koje je nacizam protjerao iz domovine, i da će biti postupno nadoknađena šteta, koju su u toku »smeđeg režima« imale kulturne i ostale manjinske organizacije.²¹

Posebice, međutim, valja iz kompleksa jugoslavensko-austrijskih odnosa spomenuti posjetu predsjednika Tita Austriji u veljači 1967. godine. U pogledu prihvatanja jugoslavenskih stanovišta o otvorenim pitanjima manjinske zaštite u susjednoj zemlji valja tom zgodom ukazati na zajednički izvještaj o posjeti, koji kaže: »Obje su strane izrazile svoje zadovoljstvo zbog daljnjeg napretka, koji je postignut u ostvarivanju prava slovenske i hrvatske manjine u Austriji, koje — prema rezultatima posljednjih godina — sve više imaju funkciju povezivanja obiju susjednih zemalja. S austrijske je strane bilo ponovo naglašeno kako će se, sporazumno s njima, sve više izlaziti u susret promicanju kulturnih i privrednih nastojanja manjina.«²² Kad je potkraj 1968. godine posjetio Jugoslaviju austrijski predsjednik Franz Jonas, jugoslavenska je strana pozdravila spremnost Austrije da sporazumno s manjinom i dalje radi na rješavanju otvorenih pitanja.²³ Razgledanje dokumentacije o manjinskom pitanju u jugoslavensko-austrijskim odnosima, međutim, ipak ukazuje na to da je austrijska strana tumačila jugoslavenska stanovišta više put na svoj način, pokušavajući ih iskorišćivati u vlastite svrhe. Spomenusmo već izjavu Kreiskog iz 1960. godine, jer je u njoj očito riječ o austrijskom shvaćanju jugoslavenskog stanovišta, prema kojem manjina ne bi smjela biti objektom, već subjektom pri rješavanju otvorenih pitanja manjinske zaštite i tumačenju odredaba člana 7. državnog ugovora. Kao što je poznato, na tim je temeljima uslijedio niz razgovora između predstavnika austrijske vlade i slovenske odnosno hrvatske manjine. Ipak, ti dodiri, sve do danas, nisu doveli do bitne izmjene austrijskog shvaćanja manjinske zaštite. Austrijanci su često — što posebice vrijedi za koruške političare — čak pretvarali kritičke napomene Jugoslavije u slavopojke primjernim rješenjima manjinskog pitanja u Republici Austriji. Pri izvrtanju izjave Lazara Mojsova, našeg ambasadora u Austriji, austrijska je štampa morala čak objaviti ispravak, što ga je zahtijevao naš ambasador.²⁴ Ili da navedemo drugi sličan primjer. Prilikom posjete delega-

¹⁹ *Slovenski vestnik*, Celovec, 24. IX 1960.

²⁰ *Die neue Zeit*, Klagenfurt, 26. XI 1960.

²¹ *Naši razgledi*, Ljubljana, 24. III 1972.

²² *Slovenski vestnik*, Celovec, 24. II 1967.

²³ *Naš tednik* — *Kronika*, Celovec, 10. X 1968.

²⁴ *Kärntner Tageszeitung*, Klagenfurt, 30. I 1968.

cije Izvršnog vijeća Slovenije austrijskoj Koruškoj, godinu dana kasnije, koruška je štampa interpretirala tu posjetu kao odobravanje koruške manjinske politike. U vezi s takvim izvještavanjem koruške štampe član slovenskog Izvršnog vijeća, Bojan Ljubej, naglasio je kako je slovensko pitanje neprestano prisutno u svim dodirima s predstavnicima susjedne zemlje i kako je član 7. austrijskog državnog ugovora solidan temelj za jamčenje prava slovenske zajednice. U pogledu same posjete, izjavio je da je slovenska delegacija ustanovila pojedine pozitivne mjere koruške pokrajinske vlade, mada su još uvijek otvorena pitanja iz člana 7. Samu je posjetu, promatranu u cijelosti, ocijenio kao daljnji korak u učvršćivanju međusobnih odnosa i u sređivanju otvorenih pitanja slovenske zajednice.²⁵

III

Očiti udar austrijsko-jugoslavenskim odnosima bila je, međutim, proslava 50-godišnjice koruškog plebiscita, 10. listopada 1970, u Celovcu, koja je poprimila izrazito velikonjemački karakter. Iz tog vremena potječe i poznata izjava središnje protivmanjinske organizacije u austrijskoj Koruškoj, *Kärntner Heimatdiensta*, koja zahtijeva uništenje Koruških Slovenaca.²⁶ Taj događaj doveo je do energičnog reagiranja matične zemlje i niza protesta diljem Jugoslavije. Na temelju službenih jugoslavenskih izjava može se zaključiti da je naš Savezni sekretarijat za inozemne poslove upozorio centralnu austrijsku vladu, a naš generalni konzulat u Celovcu koruške pokrajinske vlasti na neka otvorena pitanja u austrijskoj Koruškoj. Jugoslavenski ambasador u Beču protestirao je više puta u austrijskom ministarstvu vanjskih poslova i zbog skrnavljenja partizanskih grobova u Koruškoj. Osim toga, Jugoslavija je zahtijevala sprečavanje organizirane kampanje protiv slovenske manjine u Austriji, ali joj je odgovoreno da ne postoji zakonska osnova za takvu zabranu.²⁷ Na početku 1972. godine iznova se pojavile posljedice događaja, zbog proslave pedesetogodišnjice koruškog plebiscita. Uz ostalo, riječ je i o izvođenju pred sud slovenskog đaka Marjana Šturma zbog suradnje u takozvanim ilegalnim »premazivačkim akcijama«, kad su protivnici austrijske vanjske politike dopisivali uz isključivo njemačke topografske natpise i slovenske nazive mjesta. Jugoslavija je protestirala protiv izvođenja Šturma pred sud,²⁸ a studenti Ljubljanskog sveučilišta sveobuhvatnom akcijom prikupili su više tisuća potpisa uz protestno pismo, upućeno austrijskom predsjedniku Franzu Jonasu.

U takvoj atmosferi došlo je 2. veljače u Zagrebu do susreta tadašnjeg jugoslavenskog sekretara za vanjske poslove Mirka Tepavca s austrijskim kolegom, današnjim predsjednikom Republike Austrije drom Rudolfom Kirchschrägerom. Za vrijeme posjete šef austrijske diplomacije izjavio je

²⁵ *Delo*, Ljubljana, 18. VII 1969.

²⁶ *Ruf der Heimat*, Klagenfurt, listopad 1970.

²⁷ *Usp. Delo*, Ljubljana, 11. II 1972.

²⁸ *Delo*, Ljubljana, 22. I 1972; *Kärntner Tageszeitung*, Klagenfurt, 23. I 1972.

da su odnosi austrijsko-jugoslavenski odnosi dobrog susjedstva. O tome navodno svjedoče brojni dodiri na regionalnom planu, mada sve to ne znači da možemo biti i zadovoljni stanjem tih odnosa. Reče i to, kako »na-posljetku valja nastojati i na tome da slovenska manjina u Austriji postane elementom, koji će povezivati obje zemlje«. Karakteristično je da Gradišćanske Hrvate tom zgodom nije ni spomenuo.²⁹

Prilikom Kirchschrägerove posjete jugoslavenska je strana naglašavala nedovoljnu razvijenost međusobnih jugoslavensko-austrijskih odnosa. Kao otvoreno pitanje isticalo se pitanje Gradišćanskih Hrvata i Koruških Slovenaca, ali i potreba poboljšanja »nedovoljno razvijenih« privrednih dodira, regionalna suradnja, pitanje naših radnika u Austriji, otvoreno pitanje arhivâ i vraćanja kulturnih dobara, odnesenih u Austriju u eri nacizma. Iz izvještaja, objavljenog u povodu Kirchschrägerove posjete, saznajemo da su se obje strane zalagale za »dobre međusobne odnose«. Za vrijeme razgovora Jugoslavija je isticala pitanja naših manjina u Austriji.³⁰

U travnju je uslijedila posjeta predsjednika Saveznog izvršnog vijeća Džemala Bijedića Beču. Prema pisanju austrijske štampe, Bijedićeva je posjeta, od 12. do 15. travnja 1972, imala »optički dokumentirati stabilizaciju« međusobnih odnosa, a na privrednom području pojačati međusobnu suradnju. Štampanje je javljala kako je do tog vremena zaključeno 30 kooperacijskih ugovora između austrijskih i jugoslavenskih poduzeća. U pogledu trgovine saznajemo da je Jugoslavija u toku 1971. godine uvezla iz Austrije robe u vrijednosti 3,3 milijarde šilinga, dok je njezin izvoz u Austriju bio svega 1,9 milijardi šilinga. Novčane pošiljke jugoslavenskih radnika u domovinu u tom su vremenu bile svega 1,3 milijarde šilinga. Austrijska je štampa još pisala kako bi tema razgovora za vrijeme Bijedićeve posjete »moglo« biti i manjinsko pitanje.³¹

Izvještaj o posjeti pokazuje da su najave u štampi bile opravdane. U razgovorima je, naime, dodirnut niz privrednih pitanja, a jugoslavenska je strana potakla i pitanje manjinske zaštite u Austriji; izvještaj govori i o zagrijanosti Jugoslavije za sređivanje otvorenih problema slovenske i hrvatske zajednice. U njemu čitamo: »Jugoslavenska je strana naglasila kako bi rješenje svih pitanja iz života slovenske i hrvatske manjine predstavljalo doprinos razvitku opće suradnje.«³² Jugoslavenska je strana pozdravila i spremnost austrijske savezne vlade da sporazumno s predstavnicima manjine i nadalje posvećuje osobitu pažnju njihovim pravima. Austrijska je strana i tom prilikom istakla kako će interesi i razvitak manjina »uživati brigu i zaštitu«. Objе su strane bile suglasne i u tome da valja diplomatskim putem nastaviti razgovore o ostvarenju austrijsko-jugoslavenskog sporazuma o arhivima.³³ U toku posjete Bijedić je primio predstavnike obiju naših manjina u Austriji; za vrijeme posjete naglasio je kako je Jugoslavija zainteresirana na dosljednom ispunjavanju manjinskih prava i na nesmetanom razvitku obiju manjina.

²⁹ *Večer*, Maribor, 1. II 1972; *Kärntner Tageszeitung*, Klagenfurt, 2. II 1972.

³⁰ *Kleine Zeitung*, Klagenfurt, 3. II 1972; *Delo*, Ljubljana, 3. II 1972.

³¹ *Usp. Kleine Zeitung*, Klagenfurt, 12. IV 1972.

³² *Delo*, Ljubljana, 15. IV 1972; *Volkszeitung*, Klagenfurt, 14. IV 1972.

³³ *Usp. Volkszeitung*, Klagenfurt, 18. IV 1972.

Karakteristično je da austrijska štampa Bijedićevoj posjeti nije posvećivala onu pažnju, kao što se očekivalo. Već je to upozoravalo na buduću krizu u međusobnim odnosima, uvjetovanu poznatim pogromaškim izbijanjem njemačkoga koruškog nacionalizma protiv dvojezičnih topografskih natpisa, postavljenih u drugoj polovici godine u dijelu južne Koroške. Izuzetno je u toj godini opteretio jugoslavensko-austrijske odnose i poznati upad ustaške grupe kroz Austriju u Jugoslaviju; poznato je i to da su ustaše duže vremena čak održavali vježbe u austrijskoj Štajerskoj blizu naše granice. Taj akt, uperen protiv suverenosti Jugoslavije, imao je za posljedicu niz jugoslavenskih intervencija kod predstavnika Republike Austrije,³⁴ mada sve ukazuje na to da je Austrija pokrenula istragu o djelatnosti ustaša na svom području tek 18. kolovoza nakon uručenja jugoslavenskog podneska o tom pitanju. U podnesku se spominjalo kako su preko Austrije 24. lipnja prešli u Jugoslaviju »fašistički ustaški teroristi« i upozoravalo Austriju na njenu odgovornost.³⁵ Osim toga, Jugoslavija je uručila Austriji i dokumentaciju o ustaškoj djelatnosti.³⁶ Da bi se pred licem javnosti dokumentirali dobri austrijsko-jugoslavenski odnosi, a ujedno otupile nastale nesuglasice, austrijski je predsjednik Franz Jonas na poticaj austrijske diplomacije posjetio Beograd. Austrijska je štampa za vrijeme te posjete javljala kako je cilj posjete zajedno s drugom Titom »pretresti odnose između dvije zemlje.«³⁷ Koliko je poznato, u razgovorima je, uz ostalo, dodirnuto i pitanje ustaške djelatnosti i problematika jugoslavenskih radnika, privremeno zaposlenih u Austriji.³⁸

Međusobne odnose, koji su se počeli otkravljavati, već je s jeseni iste godine zamrznuo sveopći napadaj koruškoga njemačkog nacionalizma na tada postavljene dvojezične table s topografskim nazivima mjesta. Socijalistička je većina u bečkom parlamentu naime 2. srpnja 1972, a na poticaj tadašnjeg koruškog pokrajinskog predsjednika Hansa Sime, prihvatila zakon o isticanju dvojezičnih tabli s topografskim nazivima mjesta u jezično mješovitom dijelu Koroške. I mada zakon ni približno nije još značio ispunjenje odredaba člana 7. državnog ugovora, već je i sama pomisao na table s dvojezičnim natpisima bila koruškom njemačkom nacionalizmu neprihvatljiva. Potkraj rujna i u prvoj polovici listopada došlo je do nasilnog uklanjanja dotad postavljenih dvojezičnih natpisa. Iznova se pojavio i zahtjev za »ustanovljavanjem manjine«, dok se Celovcem pronijela vijest, kako namjeravana posjeta koroške pokrajinske vlade Ljubljani »ne bi bila ni aktualna, ni moguća ni zgodna.«³⁹

Koruška zbijanja ogorčila su sveukupnu slovensku i jugoslavensku javnost. Općine, radni kolektivi, društveno-političke organizacije i predstavnički organi su kao odgovor na očito narušavanje manjinskih odredaba nizom rezolucija i izjava zahtijevali od austrijskih vlasti da se pobrinu da se ne gaze prava našeg življa u Austriji. Dolazilo je i do demonstracija;

³⁴ *Volkszeitung*, Klagenfurt, 18. VIII 1972.

³⁵ *Usp. Die Presse*, Wien, 22. i 23. VIII 1972.

³⁶ *L. c.* 26/27. VIII 1972.

³⁷ *L. c.* 11. IX 1972.

³⁸ *Usp. Arbeiter Zeitung*, Wien, 15. IX 1972.

³⁹ *Die Presse*, Wien, 3. X 1972.

19. listopada više je tisuća ljubljanskih omladinaca protestiralo protiv zbivanja u Austriji, dok je na protestnom zboru pet dana kasnije u Ljubljani sudjelovalo šezdeset tisuća Ljubljančana. Usljedio je niz jugoslavenskih diplomatskih intervencija kod austrijskih vlasti.⁴⁰ Zamjenik saveznog sekretara za vanjske poslove, Jakša Petrić, izrazio je u vezi s time nadu da će »austrijska vlada prihvatiti mjere za smirivanje kampanje protiv slovenske manjine u Austriji, da će spriječiti protivjugoslavenske akcije i u cijelosti ostvariti prava, koja su državnim ugovorom garantirana slovenskoj i hrvatskoj manjini«. Nadalje je skrenuo pažnju Austriji da će djelovanje šovinističkih i desničarskih elemenata s aktima protiv slovenske manjine negativno utjecati na međusobne odnose.⁴¹ Slično je intervenirao i naš ambasador u Beču Mirja Vošnjak.⁴²

Naročiti odjek u austrijskoj javnosti imala je, međutim, sjednica Republičkog vijeća Skupštine SR Slovenije od 20. listopada, posvećena zbivanjima u austrijskoj Koruškoj. O događajima u Austriji govorio je potpredsjednik Izvršnog vijeća dr Franc Hočevar. Iznoseći bilancu u odnosima s Austrijom, naglasio je da je Savezno izvršno vijeće na sjednici 13. listopada odlučno osudilo događaje u austrijskoj Koruškoj i posredstvom Saveznog sekretarijata za vanjske poslove i naše ambasade u Beču izrazilo iskrenu zabrinutost austrijskoj vladi zbog takvog razvoja događaja u Koruškoj, pa zahtijevalo da austrijska vlada istraje u postavljanju i čuvanju dvojezičnih topografskih natpisa, da poduzme prikladne mjere radi ugušivanja šovinističkih ispada, koji poprimaju čak i karakter antijugoslavenske kampanje, i da u cijelosti provede u život odredbe državnog ugovora, koje garantiraju prava slovenske i hrvatske manjine u Austriji. Upozorio je da SR Slovenija i Jugoslavija u povodu posljednjih događaja djeluju vrlo odlučno, kako bi zaštitile položaj Koruških Slovenaca. Još posebice želimo iz Hočevarovih riječi naglasiti ocjenu jugoslavensko-austrijskih odnosa nakon događaja iz 1970. godine: »Socijalistička Federativna Republika Jugoslavija i SR Slovenija stalno pokazuju zanimanje za razvijanje dobrih susjedskih odnosa s Republikom Austrijom. Prilikom susreta ministra vanjskih poslova Tepavca i Kirchschlägera, a osobito prilikom posjete predsjednika Saveznog izvršnog vijeća druga Bijedića Beču nastojali smo, zajedno s austrijskim državniciima, otkloniti zastoje što je nastao u međusobnim odnosima poslije poznatih događaja 1970. godine. Obnovljeni su bili konstruktivni temelji za razvitak dobrih odnosa i uzajamne suradnje. Ali iste šovinističke snage, koje su 1970. godine nanijele štetu jugoslavensko-austrijskim odnosima, zadaju danas tim odnosima još i mnogo teže udarce. Jugoslavensko-austrijske odnose u cijelosti određuje državni ugovor o uspostavljanju nezavisne i demokratske Austrije. Ispunjavanje svih obaveza iz toga ugovora, naročito onih koje se odnose na položaj i prava slovenske nacionalne zajednice u Austriji, predstavlja temelj na kojem ti odnosi počivaju. Jugoslavija je potpisala državni ugovor s najboljom namjerom da će Republika Austrija te obaveze i ispuniti. Zato svaki udarac protiv ispunjavanja obaveza,

⁴⁰ Usp. *Kärntner Tageszeitung* i *Volkszeitung*, Klagenfurt, 8. X i *Volkszeitung*, Klagenfurt, 10. X 1972.

⁴¹ *Salzburger Nachrichten*, Salzburg, 10. X 1972.

⁴² *Volkszeitung*, Klagenfurt, 11. X 1972.

koje proistječu iz državnog ugovora, predstavlja čin protiv osnova međunarodnog statusa neutralne i demokratske Austrije, ali i udarac, uperen protiv jugoslavensko-austrijskih odnosa.« Hočevar je pripomenuo da bi bio »Sizifov posao, ukoliko bismo s jedne strane nastojali na razvijanju dobrog susjedstva i međusobne suradnje, dok bismo s druge strane dozvoljavali, da nam velikonjemačke šovinističke i nacizmom opterećene snage usput ruše ono, što stvaramo. Sa svoje smo strane uvijek spremni pridonositi održavanju i razvijanju dobrih susjedskih odnosa. Ali u isto vrijeme očekujemo od Republike Austrije da će odlučno istrajati na prihvaćenim mjerama u vezi s topografskim natpisima i da će u cijelosti urediti položaj slovenske nacionalne zajednice, kako to nalaže član 7. državnog ugovora, tako da će naša nacionalna zajednica uistinu raspolagati svim mogućnostima za svekoliki nacionalni, privredni i kulturni razvitak i napredak. Valja onemogućiti djelovanje organizacija, koje potpiruju i prijetu ustanovljavanjem brojčanog stanja manjine i koje nisu ništa drugo do pokušaj izigravanja obaveza iz državnog ugovora. Isto tako očekujemo da će Austrija energično ustati protiv revanšističkih, ustaških, bjelogardističkih i ostalih organizacija ekstremne jugoslavenske emigracije i da neće dopustiti, da se njezino područje iskorištava za napadaje na integritet i suverenost Jugoslavije. Time će biti ostvareni i čvrsti temelji za razvitak dobrih susjedskih odnosa između obje zemlje, što nije od važnosti samo za obje susjedne države, već i za zajednički život naroda i učvršćenje mira u tom dijelu Evrope.«⁴³ Na sjednici je postavljen i zahtjev o zabrani središnje protivmanjinske organizacije u austrijskoj Koruškoj, poznate pod nazivom *Kärntner Heimatdienst*.

Hočevarovo upozorenje o pomućenim jugoslavensko-austrijskim odnosima potvrdio je nakon nekoliko dana i predstavnik Saveznog sekretarijata za vanjske poslove. Rekao je da je bit protivslovenske i protivjugoslavenske djelatnosti u susjednoj zemlji u tome, što Austrija poslije 1955. godine nije sredila svoje obaveze prema slovenskoj i hrvatskoj manjini, pa je na temelju toga »stvareno mišljenje da se rješenje problema može zatezati u nedogled, dok se istodobno u redovima desničara i šovinista u Austriji stvarala atmosfera netrpeljivosti. Sadašnja zbivanja u Koruškoj najbolja su potvrda takvog razvitka.« Izjavio je i to da će Savezno izvršno vijeće ne samo podržavati i dalje zahtjev za ostvarenjem alineje 5. člana 7. (ta alineja govori o zabrani protivmanjinskih organizacija), »već i ispunjavanje svih ostalih odredaba državnog ugovora, koje nesumnjivo zaštićuju manjinska prava u Austriji.«⁴⁴ Nekoliko dana kasnije, u austrijskoj se štampi pojavilo upozorenje da će za »slučaj potrebe« Jugoslavija možda koruško pitanje internacionalizirati i iznijeti ga pred Organizaciju Ujedinjenih nacija.⁴⁵

Jugoslavenska nota o pitanju međusobnih odnosa i manjinske zaštite uručena je Austriji 8. studenog; austrijska štampa ocijenila je notu kao

⁴³ Sejni zapisnici Skupščine Socialistične Republike Slovenije, 22, Ljubljana 1973, 63–66.

⁴⁴ *Delo*, Ljubljana, 27. listopada 1972; *Kärntner Tageszeitung*, Klagenfurt, 28. X 1972.

⁴⁵ *Die Presse*, Wien, 4/5. XI 1972.

»oštru«. ⁴⁶ Nota je upozoravala da garantiranje prava slovenskoj i hrvatskoj manjini predstavlja, pošto se temelji na članu 7. državnog ugovora, međunarodnu obavezu Republike Austrije, s tim da ta prava nisu ostvarena ni sedamnaest godina nakon potpisivanja državnog ugovora. U noti se još posebice zahtijeva zabrana djelovanja Kärntner Heimatdiensta i onemogućavanje djelatnosti onih organizacija, koje se bave neprijateljskom aktivnošću protiv Jugoslavije. Jugoslavija je zahtijevala i to da Austrija provede u život zakon o dvojezičnim topografskim natpisima, jer bi bilo kakva revizija tog zakona na štetu manjine obezvrijedila i ono što je vlada kancelara Kreiskog dotad postigla u korist manjina. Ukoliko se položaj u Koruškoj ne bi popravio i ukoliko bi austrijske mjere ostale bez rezultata, jugoslavenska strana bit će prisiljena potražiti i druge načine radi ostvarenja prava slovenske i hrvatske nacionalne manjine na osnovi člana 7. državnog ugovora, uzimajući u obzir i raspravu o tom pitanju pred međunarodnim forumima. ⁴⁷ Na pitanja, obuhvaćena notom, nekoliko se dana kasnije osvrnuo i predsjednik Tito prilikom svoje posjete Skopju: »I s Austrijom željeli smo sve najbolje, pa smo s austrijskom vladom došli u vrlo dobre odnose. Na žalost, u Austriji postoje fašistički elementi, koji sad nanose teške brige ne samo našim manjinama, već i Austriji u cijelosti. Mi žalimo zbog ovog, ali ne smijemo dopustiti, da bi oni, koji su u našoj zemlji prolili toliko krvi — a to su fašisti — ovako postupali s našim manjinama.« ⁴⁸

Kao i u sličnim prilikama, austrijska je štampa pokušavala tražiti uzrok jugoslavenske zabrinutosti za uređenje položaja slovenske i hrvatske manjine u jugoslavenskim »nacionalnim konfliktima«. Pogromaški nastup koruškog nacionalizma protiv dvojezičnih topografskih natpisa, međutim, proglašavan je »austrijskim unutrašnjim problemom«. ⁴⁹ U isto vrijeme odbačeno je Titovo upozorenje o fašističkom teroru u Koruškoj. ⁵⁰ Naprotiv, austrijski ministar vanjskih poslova izjavio je u povodu toga da Austrija do tog vremena nije imala razloga donositi mjere protiv organizacija, koje su neprijateljske manjinama, što znači drugim riječima: Austrija ne vidi u djelovanju protivmanjinskih organizacija u Koruškoj ništa protivzakonito. ⁵¹ I mada su reakcije austrijske vlade na jugoslavenska upozorenja bile sve do danas negativne, valja iz tog vremena istaći upozorenje dra Kirchschrägersa o opravdanosti jugoslavenske argumentacije u pogledu neostvarivanja člana 7. državnog ugovora. Na pitanje celovećkih novina *Kleine Zeitung*, on je odgovorio: »Nalazimo se u položaju slabijeg, jer član 7. uistinu nismo ispunili. Preko toga ne možemo prijeći. U noti (u odgovoru na jugoslavensku notu, nap. aut.) svakako ne mogu reći: član 7. je ispunjen, kad su sve topografske table srušene odnosno pokidane.« ⁵²

⁴⁶ *Kleine Zeitung*, Klagenfurt, 9. XI 1972.

⁴⁷ Tekst note objavljen je u *Delu*, Ljubljana, 9. XI 1972.

⁴⁸ L. c., 12. XI 1972.

⁴⁹ *Salzburger Nachrichten*, Salzburg, 13. XI 1972.

⁵⁰ *Volkszeitung*, Klagenfurt, 15. XI 1972.

⁵¹ *Arbeiter Zeitung*, Wien, 10. XI 1972.

⁵² *Kleine Zeitung*, Klagenfurt, 6. XII 1972.

IV

To je bio i uzrok namjernoga austrijskog odugovlačenja s odgovorom na jugoslavensku notu, što je naišlo na odjek u govoru, koji je J. B. Tito održao 12. prosinca pred političkim aktivom Slovenije. Tada je, uz ostalo, rekao da je Jugoslavija nezadovoljna, jer još nema austrijskog odgovora. »Ne znam, šta čekaju, zašto do danas još nisu odgovorili? Mi smo strpljivi, čekat ćemo odgovor, ali nećemo dozvoliti da stvar legne i da bi ono, što je bilo o slovenskoj manjini predviđeno u zakonu izmijenili, kako se ponegdje čuje. Želimo da se obaveze ispunjavaju, kako je predviđeno ugovorom.« Rekao je još »kako ono, što se događa u austrijskoj Koroškoj, nije samo stvar Slovenije, već cijele Jugoslavije«. ⁵³

Austrijanci su konačno odgovorili 11. siječnja 1973. godine. Ali još prije toga Austrija je pokušala Jugoslaviju prikazati kao huškača, koji »zvecka sabljom« protiv Austrije;⁵⁴ a posebno u lošem svjetlu Sovjetskom Savezu.⁵⁵

U austrijskom odgovoru na jugoslavensku notu navodi se, uz ostalo, šta sve su Austrijanci već učinili za slovensku manjinu; spominje se »velikodušno koncipirani« manjinski zakon za Korošku iz 1959. godine, dakle zakon kojim je Austrija suzila dotadašnja prava slovenske zajednice na školskom području (!),⁵⁶ naglašava se osnivanje poznate, ali bezuspješne komisije za »probleme slovenske manjine« (nazvane Ortstaffelkommission). Karakteristično je tvrđenje u noti kako Koroški Slovenci ne žive zajedno, već razbacano među većinskim stanovništvom, dok su protivoslovenski ispadi koroškoga njemačkog nacionalizma, kako stoji u odgovoru, austrijski interni problem.⁵⁷ Austrija je, nadalje, nijekala postojanje neonacističkih sila u zemlji.⁵⁸

Načelno austrijsko odbijanje jugoslavenskih upozorenja bilo je povod za ponovnu jugoslavensku intervenciju. Jugoslavija je jedva mjesec dana nakon austrijskog odgovora ponovnom notom skrenula pažnju Republici Austriji na njezinu dužnost ispunjenja prihvaćenih obaveza iz člana 7. državnog ugovora; u isto vrijeme uručena je i detaljna dokumentacija o upadu ustaša u toku ljeta.⁵⁹ Nota je naglašavala kako je, osim manjinske problematike, otvoren još niz pitanja između Austrije i Jugoslavije, kao što su uređenje statusa naših radnika na privremenom radu u Austriji, promicanje privredne suradnje uz granicu, vraćanje naših

⁵³ *Delo*, Ljubljana, 13. XII 1972; *Kärntner Tageszeitung*, Klagenfurt, od istog dana; vidi i *Silvo Deveták*, Međunarodni aspekt nerešenog manjinskog pitanja u Austriji, *Međunarodna politika*, Beograd 1972, br. 544, 5-8.

⁵⁴ Riječ je o nepravilnoj interpretaciji izjave saveznog sekretara za narodnu obranu Nikole Ljubičića o događajima u austrijskoj Koroškoj, *Delo*, Ljubljana, 18. i 21. prosinca 1972.

⁵⁵ *Usp. Salzburger Nachrichten*, Salzburg, 20. XII 1972.

⁵⁶ *Janko Pleterski*, Manjinska zakonodaja na Koroškem po drugi svetovni vojni, *Razprave in gradivo inštituta za narodnostna vprašanja*, Ljubljana 1960, br. 2, 1-99.

⁵⁷ Austrijski odgovor na jugoslavensku notu od 11. I 1973. objavili su, između ostalih, *Volkszeitung*, Klagenfurt, i *Kärntner Tageszeitung*, Klagenfurt, od 16. I 1973.

⁵⁸ *Usp. Kärntner Tageszeitung*, Klagenfurt, 16. I 1973.

kulturnih dobara i jugoslavenskih arhiva, sprečavanje djelatnosti neprijateljske emigracije i neonacista i druga.

Hlađenje međusobnih odnosa Austrija je pokušala zaustaviti pojedinačnim kontaktima, npr. sastankom ministra vanjskih poslova dra Kirchschräglera s našim sekretarom za vanjske poslove Milošem Minićem za vrijeme zasjedanja Generalne skupštine OUN u New Yorku.⁶⁰ U isto je vrijeme primijećeno pojačano protivjugoslavensko istupanje austrijsko-njemačkog nacionalizma, zbog čega je Jugoslavija morala iznova intervenirati kod predstavnika Republike Austrije; jugoslavenska strana je tom zgodom iznova skrenula pažnju na nacistički karakter tih pojava.⁶¹ Iz tog bi vremena valjalo posebice spomenuti razaranje dinamitom spomenika, postavljenog iste godine kao sjećanje na pobjedu slovenskih partizana nad njemačkom vojskom u Robežama iznad Apača. Taj je događaj imao jakog odjeka u našoj zemlji.⁶²

Sve to našlo je odjeka i u Titovoj izjavi, datoj na početku 1974. godine, kako se našim manjinama »moraju priznati sva prava, koja im pripadaju«. Ponovo je skrenuo pažnju i na fašističke tendencije u Koruškoj, dok je o političkom stanju u Austriji izrazio mišljenje, kako vlada kancelara Kreiskog »očito nije dovoljno jaka da bi ispunila obaveze, koje je dužna ispuniti«. ⁶³ Bez obzira na sve ovo, u to su vrijeme stizale iz Austrije izjave kako su se poslije listopadske krize (godine 1972) odnosi s Jugoslavijom ponovo poboljšali. Dr Kirchschräger je izjavio da bi se na području manjinske zaštite prvo valjalo prihvatiti izvršenja mjera radi »promicanja« manjina, da bi se najzad moglo prijeći na ispunjavanje obaveza iz državnog ugovora, naglašavajući: »Kad je ugovor već zaključen, valja ga i ispuniti.«⁶⁴

Posebice bismo tom zgodom spomenuli ocjenu jugoslavensko-austrijskih odnosa, koju je potkraj ožujka dao naš ambasador u Austriji Gustav Vlahov. Naglasio je kako te odnose opterećuju neispunjene austrijske obaveze iz državnog ugovora prema hrvatskoj i slovenskoj manjini, zatim neriješeno pitanje arhivskog sporazuma iz 1923. godine i neopravdano zadržavanje kulturnih dobara, odnesenih s našeg područja u toku drugoga svjetskog rata. Na pitanje o austrijskoj spremnosti da uredi manjinsko pitanje, ambasador je naglasio da je »s praksom međunarodnih odnosa nespojivo, a što se tiče jugoslavenske javnosti naročito neprihvatljivo, neispunjavanje međunarodnih ugovora. Prošlo je već devetnaest godina od sklapanja austrijskog državnog ugovora, pa je stoga shvatljivo da nije moguće predbacivati nestrpljivost nikome, a osobito ne manjinama, ako očekuju da će im ipak biti ispunjeni uvjeti za korišćenje prava, zajamčenih državnim ugovorom, a u sferi zaštite i očuvanja njihovog materijalnog, kulturnog i nacionalnog razvitka«. Rekao je i to da »Jugoslavija kao višenacionalna zajednica, u kojoj su svim narodima i narodnostima zajamčena najšira prava na politički, privredni, kulturni

⁶⁰ Usp. *Volkszeitung*, Klagenfurt, 3. X 1973.

⁶¹ Usp. *Neue Zeit*, Graz, 9. IX 1973; *Tone Zorn*, Delovanje Kärntner Heimatdiensta v letih 1972—1975, *Vestnik koroških partizanov*, 1976, br. 1.

⁶² *Delo*, Ljubljana, 5. X 1973.

⁶³ *Südost Tagespost*, Graz, 15. I 1974; *Slovenski vestnik*, Celovec, 18. I 1974.

⁶⁴ Usp. *Volkszeitung*, Klagenfurt, 16. I 1974.

i nacionalni razvitak, razumljivo, pokazuje mnogo zanimanja za sudbinu slovenske i hrvatske manjine u Austriji, očekujući zajedno s njima da će Austrija ispuniti svoje obaveze. Austrijskoj vladi nemamo volju predlagati nikakve mjere ni rokove, ali smo prisiljeni ipak naglasiti da na ispunjenje austrijskih obaveza čekamo već devetnaest godina. Voljeli bismo da možemo povjеровати, da će biti uskoro ostvareni i konkretni rezultati u tom smjeru.«⁶⁵

Neispunjavanje obaveza, koje se odnose na manjinske odredbe državnog ugovora, bilo je razlog što je Jugoslavija prvi put potakla pitanje hrvatske i slovenske manjine u Odboru za sprečavanje rasne diskriminacije Organizacije Ujedinjenih nacija, čime je zapravo započela internacionalizacija neriješenog manjinskog problema u Austriji pred jednim od organa međunarodne organizacije.⁶⁶ Istodobno posjetila je pomoćnika našeg setara za vanjske poslove, druga Jakšu Petrića, delegacija Koruških Slovenaca.⁶⁷

Osim toga, valja spomenuti ponovno upozorenje Saveznog sekretarijata za vanjske poslove da je SFRJ zakonski zainteresirana za položaj naše manjine u Austriji. Predstavnik sekretarijata naglasio je da ugovor o obnavljanju nezavisne i demokratske Austrije točno predviđa pravila i zaštitu slovenske i hrvatske manjine, i da u ugovoru nema ni riječi o provođenju nekog »prebrojavanja posebne vrste« (zapravo »ustanovljavanja manjine«, nap. aut.) kao uvjeta za ostvarivanje manjinskih prava. Naglasio je i to da je Austrija dužna posebno zaštititi slovensku i hrvatsku manjinu u Koruškoj, Gradišću i Štajerskoj, bez obzira na brojčano stanje manjina. Isto tako, državni ugovor ni u kom smislu ne određuje apsolutni ili relativni broj pripadnika manjine kao uvjet da bi se na području, na kojem boravi autohtono slovensko, hrvatsko ili mješovito stanovništvo, ostvarivala prava, predviđena državnim ugovorom. Izjava na kraju ističe da Jugoslavija u cijelosti podržava negativno stanovište slovenske i hrvatske manjine u pogledu prebrojavanja.⁶⁸

Valja upozoriti i na izjavu dra Kirchschrägersa, iz travnja 1974, danu u parlamentu, »kako u saveznim pokrajinama Koruškoj i Štajerskoj prije završetka rata [...] nisu postojale nikakve partizanske djelatnosti»; jugoslavenska je štampa tu izjavu označila kao »novu (u nizu, nap. aut.) grubih falsifikata, kakvi su se posljednjih godina čuli s one strane naše sjeverne granice, pa je posve shvatljivo, što je u našoj javnosti izazvala veliko ogorčenje.«⁶⁹

U drugoj polovici godine zamijenio je dra Kirchschrägersa u svojstvu ministra vanjskih poslova dr Erich Bielka-Karltru. Tom prilikom ocijenio je i odnose s Jugoslavijom, upozoravajući kako je Austrija dužna »ispuniti još neke obaveze« prema Jugoslaviji, ali je priznao i to da je nakon potpisivanja državnog ugovora u Austriji propušten pravi trenutak za ispunjenje obaveza koje iz njega proistječu.⁷⁰ O tome kako je Austrija u to

⁶⁵ Večer, Maribor, 23. III 1974.

⁶⁶ Volkszeitung, Klagenfurt, 6. IV 1974.

⁶⁷ Delo, Ljubljana, 5. IV 1974.

⁶⁸ Delo, Ljubljana, i Kleine Zeitung, Klagenfurt, 18. IV 1974.

⁶⁹ TV-15, Ljubljana, 18. IV 1974.

⁷⁰ Usp. Die Presse, Wien, 20. IX 1974.

doba zamišljala ispunjenje člana 7. državnog ugovora jasno svjedoči poznati zaključak sve tri u parlamentu zastupljene stranke (Socijalističke, Narodne i Liberalne), prema kojem treba da je uvjet za ostvarivanje otvorenih odredaba državnog ugovora posebno »ustanovljavanje« manjine, odnosno »prebrojavanje posebne vrste«. Taj je zaključak prihvaćen 17. rujna. U povodu te očite diskriminacije slovenske i hrvatske manjine Jugoslavija je uručila Austriji oštar demarš koji je upozoravao kako zaključak u parlamentu predstavljenih stranaka neće koristiti produbljava vanju povjerenja među jugoslavenskim narodima i austrijskim narodom ni razvijanju jugoslavensko-austrijskih odnosa.⁷¹ Kao događaji iz 1972. godine, i taj zaključak o »prebrojavanju posebne vrste« izazvao je niz protesta slovenske javnosti,⁷² poslije kojih je 30. listopada uslijedila posebna nota Austriji o položaju slovenske i hrvatske manjine. Nota je upozoravala, uz ostalo, kako se, »usprkos nekim početnim pozitivnim elementima«, položaj obiju naših manjina znatno pogoršao; ta je konstatacija u noti i potanje obrazložena. Nota je, nadalje, upozoravala na neonacističke pojave u Koruškoj, a posebice je odbijala »postavljanje uvjeta za ostvarivanje prava iz državnog ugovora takozvanim 'prebrojavanjem', što je u suprotnosti s državnim ugovorom i »predstavlja podsticanje općeg pritiska šovinističkih i neonacističkih snaga na manjinu.«⁷³ Poslije nekoliko dana, o odnosima s Austrijom govorio je i Miloš Minić. Naglasio je kako se odnosi s Austrijom na više područja dobro razvijaju i da postoje objektivne mogućnosti za još šire surađivanje. Ipak postoje, nastavio je, između Jugoslavije i Austrije problemi, čije rješenje Austrija odugovlači već niz godina. Samu notu ocijenio je kao doprinos sređivanju odnosa sa susjednom Austrijom. Primijetio je još da nota stvara temelje za svestrani razvitak odnosa i zdravu susjedsku suradnju.⁷⁴

Karakteristično je da je Austrija pokušala smanjiti značenje jugoslavenske note, a Bielka je jugoslavenska upozorenja čak označio kao uglavnom neosnovana.⁷⁵

Austrijsko odbijanje ostvarivanja odredaba člana 7. državnog ugovora, međutim, uz Bielkinu izjavu, još naročito pokazuje odgovor na jugoslavensku notu, uručen Jugoslaviji 2. prosinca 1974. U suprotnosti s jasnim odredbama državnog ugovora, odgovor uvjerava kako državni ugovor ne isključuje prebrojavanje manjine (drugim riječima njezinog »ustanovljavanja«) i slično. Nadalje, Austrija je odbila upozorenja o djelatnosti neonacističkih organizacija, a o jugoslavenskom zahtjevu da se zabrani Kärntner Heimatdienst možemo pročitati da zabrana ne dolazi u obzir, jer pravila u Heimatdienstu udruženih organizacija ne sadrže »manjini neprijateljskih« odredaba (kao da djelatnost organizacija osim pravila ne određuje i njihova ina djelatnost!). U odgovoru se naglašavalo čime sve raspolaže slovenska manjina u Koruškoj, dok se (kao i u povodu Gradišćanskih Hrvata) prešućivalo da je nakon propasti

⁷¹ *Kärntner Tageszeitung*, Klagenfurt, i *Večer*, Maribor, 25. IX 1974.

⁷² Usp. tadašnju slovensku štampu od rujna i listopada 1974.

⁷³ Tekst note objavljen je u *Delu*, Ljubljana, 31. X 1974.

⁷⁴ *Delo*, Ljubljana, i *Kärntner Tageszeitung*, Klagenfurt, od 6. XI 1974.

⁷⁵ *Kärntner Tageszeitung*, Klagenfurt, i *Arbeiter Zeitung*, Wien, 13. XI 1974.

nacizma, manjina obnovila za ere »smeđeg režima« uništene ustanove, i to vlastitim snagama i češće čak uz protivljenje austrijskih vlasti. U pogledu problematike obiju manjina, međutim, nota je naglašavala da postoje razlike između Koruške i Gradišća, razlike, koje proizlaze »iz povijesne evolucije i harmonične suradnje u Gradišću boraveće grupe stanovništva na svim političkim, privrednim, kulturnim i socijalnim područjima«. ⁷⁶ Austrija je, osim toga, najavila pripremanje posebne »bijeke knjige« o položaju Koruških Slovenaca.

Miloš Minić je, 26. prosinca, održao govor o vanjskopolitičkoj djelatnosti Jugoslavije u Saveznom vijeću Skupštine Jugoslavije. O austrijskom odgovoru na našu notu od 29. listopada rekao je da »u cijelosti odražava negativan odnos Republike Austrije u provođenju njezinih međunarodnih obaveza«. Ocijenio je da »osim toga austrijska vlada u svom odgovoru ne pokazuje nimalo spremnosti za uklanjanje i ostalih uzroka, spomenutih u našoj noti, koji stalno ometaju razvitak jugoslavensko-austrijskih odnosa, kao što su, primjera radi, protivjugoslavenska kampanja, koja se usmjerava iz Austrije«. Naglasio je da vlada SFRJ odlučno ustraje na zahtjevu i stajalištu, izraženim u noti od 29. listopada, i nastavio: »Potpuno ostvarenje prava i zaštite slovenske i hrvatske manjine u Austriji, izvršenje ostalih postojećih obaveza Republike Austrije prema Jugoslaviji, nadalje vraćanje arhivske građe i kulturnih dobara, što su nacistički okupatori oteli i odveli iz naše zemlje, sve to je naša postojana briga, pa će vlada SFRJ i dalje nastojati na njihovu ispunjenju. Ako austrijska vlada zaista želi, o čemu govori u svojoj noti, tj. da bismo riješili sporna pitanja, nitko joj ne smeta da to potvrdi svojim djelima. U tom smislu više znači jedan jedini praktični korak — ispunjenje jedne od obaveza — nego sve izjave uglednih ličnosti austrijske vlade, kako su spremne za razgovor. Posve je razumljivo da bi to predstavljalo značajan doprinos daljnjem razvitku bilateralnih odnosa, što bi bilo u interesu obiju strana.« ⁷⁷

Potkraj godine (29. prosinca), Jugoslavija je uručila Austriji novu notu. U njoj se naglašavalo kako »Austrija u svom odgovoru nije ni pokušala proučiti rješavanje (otvorenih, nap. aut.) problema, već, naprotiv, traži čak opravdanje za svoj u biti negativan pristup odnosima s Jugoslavijom, što se [...] javlja osobito u neispunjavanju odredaba državnog ugovora o ustanovljenju nezavisne i demokratske Austrije od 15. svibnja 1955. i ostalih obaveza prema važećim međunarodnim sporazumima«. U noti je naglašeno da jugoslavenska vlada osobito odbija austrijsko tvrđenje, da je Austrija u cijelosti ispunila i djelomično čak premašila odredbe državnog ugovora, koje se odnose na slovensku i hrvatsku nacionalnu manjinu. O opravdanosti i samovoljnosti tih tvrđenja — nastavlja nota — svjedoči i stanovište obiju manjina. Obje su ih ocijenile kao naopako prikazivanje stvarnog položaja u kojem se nalaze. Kako je riječ o jasnim i nedvosmislenim odredbama međunarodnih instrumenata i o načelima u odnosima između zemalja, kakva su prihvaćena u Organizaciji Ujedinjenih nacija, jugoslavenska vlada ne vidi nikakav razlog da se prego-

⁷⁶ Tekst austrijskog odgovora objavio je *Naš tednik* (Celovec) 5. XII 1974.

⁷⁷ *Delo*, Ljubljana, 27. XII 1974.

vara o tim pitanjima, kako to predlaže nota austrijske vlade i kako javno izjavljuju njezini predstavnici. »Takve prijedloge — nastavlja nota — jugoslavenska vlada ne može tumačiti drukčije do kao pokušaj revizije državnog ugovora, koji predstavlja rezultat pobjede savezničkih snaga u drugom svjetskom ratu kao i ostalih važećih međunarodnih sporazuma [...]«.«

Ponovna jugoslavenska nota u nastavku odbija pokušaj austrijskog odgovora da bi se pozivanjem na tzv. »slobodu štampe« i tzv. »nužnost u pogledu provjeravanja govorkanja« o Jugoslaviji »opravdavala organizirana i dirigitirana antijugoslavenska kampanja«.78

Iz rukopisa sa slovenskog preveo Tone Potokar

ZUSAMMENFASSUNG

DIE MINDERHEITENFRAGE UND DIE JUGOSLAWISCH-ÖSTERREICHISCHEN BEZIEHUNGEN IN DEN JAHREN 1945—1975

In seiner Abhandlung erörtert der Verfasser vor allem die jugoslawisch-österreichischen Beziehungen im Lichte der Minderheitenfrage. Dabei stellt er fest, dass die Minderheitenproblematik bis zum heutigen Tag die wichtigste Frage in den Beziehungen Jugoslawiens zu seinem nördlichen Nachbarn Österreich ist. Unter den vom Autor erwähnten Problemen steht an einer der ersten Stellen die Frage der jugoslawisch-österreichischen Grenze, wie diese Frage nach dem Jahr 1945 gestellt wurde, und gemeinsam mit dieser Frage auch die Entstehung des Artikels 7 des Staatsvertrags vom Jahre 1955 über die Erneuerung eines unabhängigen und demokratischen Österreichs im Lichte der nach dem Krieg abgehaltenen internationalen Konferenzen über den Abschluss dieses Vertrags in den Jahren 1947—1949; also die Entstehung jenes in diesem Vertrag enthaltenen Artikels, der die Verpflichtungen der Republik Österreich gegenüber der kroatischen und der slowenischen Minderheit auf ihrem Territorium in allen Einzelheiten festlegt. Ferner werden die Faktoren angeführt, welche die damalige Formulierung dieses Artikels beeinflusst haben.

Ein neues Kapitel der jugoslawisch-österreichischen Beziehungen begann dann mit der Unterzeichnung des Staatsvertrags über die Erneuerung eines unabhängigen und demokratischen Österreichs. Einer der Unterzeichner dieses Vertrags ist auch Jugoslawien, das sich als einer der ersten Staaten diesem internationalen Akt angeschlossen hatte. Die Abhandlung verfolgt insbesondere die Problematik der österreichischen Minderheitengesetzgebung, denn Österreich geht der Erfüllung der 1955 übernommenen internationalen Verpflichtungen auf dem Gebiet der Minderheiten seit dem Jahre 1958 ständig aus dem Wege.

In diesem Lichte werden in der Abhandlung die diplomatischen Interventionen Jugoslawiens bei der Republik Österreich dargestellt, die den Zweck verfolgten, doch

⁷⁸ L. c., 30. XII 1974.

noch eine Verwirklichung der international verbürgten Rechte beider jugoslawischer Minderheiten in Österreich – der Slowenen in Kärnten und Steiermark sowie der Kroaten im Burgenland – (bis einschliesslich 1975) herbeizuführen. Weiterhin werden die auf jugoslawische Interventionen erfolgten österreichischen Antworten erörtert sowie der Widerhall, den die österreichische Minderheitenpolitik in Jugoslawien fand. Der Autor konstatiert, dass damals (1958/59) die erste Krisis in den jugoslawisch-österreichischen Beziehungen auftrat, da Österreich die Rechte der slowenischen Minderheit auf dem Gebiet des Schulwesens wesentlich begrenzt hatte (es handelt sich um die Rechte, welche die slowenische Minderheit bis zu jener Zeit besessen hatte als Ergebnis ihres aktiven Kampfes gegen den Nazismus). Eine neuerliche Krisis brach im Jahre 1970 aus wegen der grossdeutschen und deutschnationalsozialistischen Gedenkfeier des 50. Jubiläums des Kärntner Plebiszits in Klagenfurt. Die nächste Krisenperiode, die sich mit kleinen Unterbrechungen bis heute fortgesetzt hat, begann im Jahre 1972. In diesem Jahr entfernten nämlich die Kärntner Deutschnationalisten pogromartig gewaltsam alle bis zu dieser Zeit aufgestellten zweisprachigen Ortstafeln im slowenischen und im gemischtsprachigen Gebiet Kärntens.